

התפילה האישית - תפילת יחיד

- 2.....מבוא
- 4.....שירי תפילה
- 4....."עקרה"/ רחל
- 5.....שירי סוף הדרך : "שיר תפילה" / לאה גולדברג
- 7.....לו יהי / נעמי שמר
- 9.....תפילה / אריאנה הרן
- 11.....משימות לסיכום היחידה :
- 11.....ביבליוגרפיה :

מבוא

היחידה "התפילה האישית – תפילת יחיד" מיועדת לתלמידי כיתות ו' ותלמידי כיתות ז'. ניתן ללמד את היחידה בכמה הקשרים: ראשית תלמידי השכבות ו' ו-ז' מציינים את המעבר מילדות לבגרות. מעבר המלווה, בדרך כלל, בחשיפה לתפילות שונות מהסידור, תפילות המשותפות לכל מתפלל יהודי. ביחידה זו הושם דגש לתפילה האישית, שהטקסט שלה, הן תוכנו והן מבנהו, נוצר מתוך עוצמת הרגשות והצרכים של הפרט. הקשר נוסף הוא תחילת שנת הלימודים ("התחלות" לאה גולדברג), תקופה בה אנו נושאים תפילה לקראת שנת לימודים חדשה וטובה יותר מקודמתה ("תפילה" אריאנה הרן). בנוסף, שירים אלו נשזרים עם חגי תשרי, תקופה המזמנת ביטוי לתפילות והבעת משאלות לקראת תחילתה של שנה חדשה, ועם האירועים שחלו בתולדות המדינה והובילו לבקשת תפילה אישית וכללית ("לו יהי" נעמי שמר). לבסוף, השיר "עקרה" של רחל והסיפור התנכ"י מדגימים בצורה מוחשית את ראשיתה של התפילה האישית ומאפייניה.

תפילה אישית מהי:

התפילה היא פניה אל כוח על-טבעי ויש לה שני אופנים: **התפילה הנורמטיבית-מנוסחת** לעומת **התפילה הסובייקטיבית-ספונטנית** (התפילה האישית). האחת היא תפילת חובה ויש לה הגדרת זמן, מקום ומשתתפים והשנייה היא תפילה אישית אשר איננה מוגבלת בהגדרות אלו (הדני, 2003). על-פי האמונה הדתית, יש בכוחה של התפילה לשנות את מצבו וגורלו של אדם לטובה "תשובה, תפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזרה" (מתוך: תפילת ראש השנה). ככל שהפנייה יותר כנה, ישירה ושואפת לאותנטיות, כך היא מגשימה את הגדרתה כ"עבודת הלב" (הדני, 2003). הרמב"ן התייחס אל התפילה כאל זכות, כאל חסד ("ודאי כל עניין התפילה אינו חובה כלל, אבל הוא ממידת חסד הבורא יתברך עלינו ששומע ועונה בכל קראנו אליו" מתוך: השגות הרמב"ן לספר המצוות, עשה ה'). זוהי זכות המוענקת לאדם להביע את תחושותיו הפנימיות מתוך רצון פנימי להבעה אישית.

לתפילה האישית מספר מאפיינים:

- התפילה ממוענת לכוח עליון, לטבע, ולא דווקא לנמען מסוים.
- התפילה הינה תפילה ספונטנית הנאמרת מתוך הלב ולכן איננה תפילה דתית-ממוסדת ולרוב אינה כתובה.
- התפילה נובעת מתוך מצוקה, מתוך רצון להודות, לשבח או לבקש בקשה, ועל-כן תוכן התפילה הוא אישי ונוגע לתחושות האישיות של המתפלל.
- התפילה האישית לא נאמרת בזמן או במקום מוגדר.
- שפת התפילה תואמת את המשלב הלשוני של אומר התפילה (לרוב שפת יום-יום) אך מקובל להשתמש במילים יפות וביטויים אופייניים, כגון: "אנא", "לוי", "הלוואי", "תודה".

הפילוסוף מרטין בובר הציג את התפילה כחיבור בלתי אמצעי, אישי, אינטימי לו זקוק האדם כדי להפיג בדידותו: "בשם תפילה, במלוא המשמעות הגנוזה בה, הרינו מכנים אותו שיח ששופך אדם בפני אלוהיו,

שאפילו יבקש מה שיבקש, בעיקרו של דבר אין הוא מבקש אלא שתתגלה לו הנוכחות האלוהית, שיהא חש בה בנוכחות זו על דרך הדושיח. לפיכך המקדמה היחידה למעמד התפילה האמיתי היא היות האדם מוכן ומזומן כולו לנוכחות זו, כיוון כל עצמו אליה, הספונטאניות הבלתי מסויגת שלו. היא הספונטאניות הבוקעת ועולה מן השורשים, עולה בידה כפעם בפעם להתגבר על כל מה שמפריע ומה שמסיע את הלב" (בובר, תשכ"ב).

אם כן, משמעותה של התפילה האישית היא יצירת הקשר הקרוב ביותר שיוצר האדם עם יישות אחרת, ללא מחיצות ומכאן גם כוחה.

התפילה האישית נוצרת מתוך מצוקה גדולה או שמחה עזה, כפי שהתפללו אבותינו. בספר שמואל א' פרק א' מסופר על איש בשם אלקנה הגר בהר אפרים אשר בכנען. לאלקנה שתי נשים, פנינה וחנה. לפנינה היו ילדים, ואילו חנה היתה עקרה. אלקנה אהב מאוד את חנה ופינק אותה במטעמים, ופנינה קינאה בה ומיררה את חייה. מידי שנה עלתה משפחתו של אלקנה לבית ה' בשלה. חנה התפללה ובכתה וביקשה ונדרה: "וַיִּתְּדֵר נְדָר וַתֹּאמֶר, יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל תִּרְאֶה תִרְאָה בְּעֵינַי אֶמְתָּד וְזָכַרְתִּינִי וְלֹא-תִשְׁכַּח אֶת-אֶמְתָּד, וְנִתְּנָה לְאֶמְתָּד, זָרַע אֲנָשִׁים--וַיִּתְּנֵנִי לִיהוָה כֹּל-יְמֵי חַיָּו, וּמוֹרָה לֹא-יֵעָלֶה עַל-רֹאשִׁי." (שמואל א', פרק א' פסוק יא'). תפילתה של חנה נענתה והיא ילדה בן וקראה לו שמואל, הוא שמואל הנביא. חנה תופסת את בעיית העקרות שלה כבעיה בינה ובין אלוהיה. לכן פתרונה של הבעיה נעוץ אף הוא בפנייה - ישירה, אמיתית וכנה, מרירה וכועסת, מתמקחת, נטולת עכבות ממסדיות - לאל עצמו. הפנייה עצמה לא נעשית במרחב הפרטי או המשפחתי: חנה זקוקה להתנתקות זמנית מבני ביתה ולכניסה למרחב ציבורי מקודש כדי להצליח להתפלל בעוצמה ובקדושה אופטימאליים. חנה מבקשת אפוא להתפלל במשכן, כלומר במרכז הדתי של עמה, ובנוכחות הכהן הגדול, שעומד בראש הממסד הדתי בימיה (ישראל ועברון, 2008).

תפילתה של חנה לא נכתבה אלא רק הנדר ותפילת ההודיה לאחר הלידה. לכך שתי סיבות: ראשית זו תפילה אינטימית ופרטית בין חנה לה'. כמו כן, עצם כתיבתה היה יכול להגביל נשים אחרות להתפלל דווקא בנוסח זה ולא לאפשר להן לשפוך את נפשן בכנות ומעומק הלב.

אלפי שנים מאוחר יותר, כותבת המשוררת רחל: "בן לו היה לי! ילד קטן, שחור תלתלים ונבון... עוד אתפלל כחנה בשילה, עוד אחכה לו."

שירי תפילה

"עקרה" / רחל

מידע כללי: רחל בְּלוֹבֶשְׁטַיִן סלע (1890-1931), המוכרת בשם העט שלה – רחל, הייתה מן המשוררות הבולטות בשירה העברית הקלאסית המחדשת. בשירה "עקרה" מביעה רחל את כמיהתה לילד ולחווית האמהות. השיר כולל מטענים רגשיים וחשיפה לקושי הנפשי הכרוך להיותה עקרה.

בשתי השורות האחרונות מעלה רחל שתי דמויות המוכרות מהטקסט התנ"כי: רחל אמנו וחנה בשילה. במקרא יש ביטוי לכמיהה העזה של שתי הנשים לילד ועל ידי אזכור שמן המשוררת 'חוסכת' במילים וברור לקורא שהן משקפות את רצונה שלה. המוטיב המקראי הינו מוטיב הבולט בשירתה של רחל אשר השתמשה בדומיות תנ"כיות הקשורות לתוכן השירים או המציגות ערכים.

כותרת: הכותרת עוזרת בניבוי תוכן הטקסט. כותרת השיר "עֶקְרָה" היא מידעית-עובדתית הנותנת מידע על היצירה.

אמצעים אומנותיים: השיר בנוי **משורות קצרות** המאפשרות לקורא להאט את קצב הקריאה ולדמיין את תוכנו ולחוש את תחושותיה של המשוררת. זאת ועוד, ההמתנה לילד מומחשת בעזרת ההפרדה בין המילה "אחכה" למילה "לו".

בשיר קיימים **פרטים דמיוניים** רבים אך מוחשים, כגון: "ילד קטן, שחור תלתלים ונבון". רחל משתמשת בשירה **בדמיוניים** – היא מדמה עצמה לרחל אמנו ולחנה ומקווה שכמותן תזכה לילד (שימוש בכ' הדימוי).

חזרתיות על מילים כגון: "אורי" (3 פעמים) ששמו מסמל את האור, השמחה והטוב (משמעות מטאפורית). "עוד" (3 פעמים) מסמל את תקוותה של רחל, שלא פסקה. ו"ילד קטן" (פעמיים) הילד לו מחכה רחל.

מצלול (חזרה על צלילים): קיימת בשיר חזרה על הצלילי השייכות – "ילדי", "שלי", "לוי", "אורי" – המתארים את רצונה האישי.

מבנה השיר: בכל בית שורות השיר הולכות ומתקצרות – כך גם מטרתה של רחל הולכת ומתרכזת סביב התקווה לילד. זו התקווה המעורפלת שהופכת לתקווה מוגדרת – ילד קטן בשם אורי.

כמו כן, האורך הלא קבוע של השורות מעיד על סערת רגשות וחוסר יציבות של הדוברת המצפה לילד. ניגודיות: קיימת ניגודיות בין הילד שחור התלתלים לבין שמו "אורי". הילד השחרחר שיביא לאמו אור.

מוטיב האור: האור משמש כסמל של הטוב והיפה, של כל דבר חיובי. הוא גם ההתגלות האלוהית, "אורי וישעי" (תהלים כז, א). האור הוא מעשה של יצירה לה מפללת רחל. המוטיב חוזר בשיר בצורות שונות ומעצים את התחושה כי בואו של הילד לחייה של רחל יהיה בו רק טוב. (אורי, רסיס נהרה,

אמצעים לשוניים: השיר נפתח במילה "לו" (תנאי בטל) המעידה על דבר מה שלא יכול לקרות (בשונה מהמילה "אם" לתיאור תנאי תקף – כלומר משהו שעדיין יכול לקרות). רחל חולמת ומקווה לילד אך מודעת לכך שזה לא יקרה.

נושאים לפעילות :

1. זיהוי מאפייני התפילה האישית בשיר "עקרה".
2. זיהוי האמצעים האומנותיים בהם משתמשת רחל המשוררת כדי להבליט את כמיהתה לילד.
3. סיפורה האישי של רחל והמניע לכתיבת השיר "עקרה".
4. השוואה בין סיפורן של שלושת הדמויות (רחל אמנו, חנה משילה ורחל המשוררת).

שירי סוף הדרך: "שיר תפילה" / לאה גולדברג

מידע כללי: לאה גולדברג (1911-1970), מגדולי המשוררים העבריים בעת החדשה, סופרת, מתרגמת, מבקרת וחוקרת ספרות.

השיר "שיר תפילה" הינו השלישי מקובץ של שלושה שירים העוסקים במחזור המוות והחיים. השירים מתארים את מסלול האדם מצעירותו ועד היותו זקן ואת נקודת הראות של כל אחד מהם על החיים. בשיר השלישי קיימת פנייה לאלוהים המתייחסת לרצון שחייו של הדובר לא יהפכו עליו להרגל, ושלא יפסיק להתפעל מהדברים הקטנים, שלא ייקח הכיל כמובן מאליו, וידע להודות עליהם. בקשתו של הדובר ללמוד את סוד הרגע, מתגלה בדברים הקטנים, הפשוטים המרכיבים את חייו. הוא מבקש ללמוד תפילת ברכה ושיר הלל.

כותרת: הכותרת עוזרת בניבוי תוכן הטקסט. כותרת השיר "שיר תפילה" היא מידעית-עובדתית. היא מרמזת על מהותה, אך אינה נותנת מידע על תוכנה מאחר ואיננו יודעים מהו נושא התפילה. לשיר זה שתי כותרות מאחר והינו השלישי מקובץ של שלושה שירים "משירי סוף הדרך". כל שיר מתייחס לדור אחר ובסופו של המסע בשלושת הדורות מבינים כי הדרך אל עצמך עוברת דרך האלוהי.

אמצעים אומנותיים:

מספר: מספר גיבור – דמות ראשית הנמצאת במרכז ההתרחשות (גוף ראשון). דמותו אינה ברורה (אולי הזקן, המופיע בחלק הראשון).

מצלול: השימוש באות ל', אות המבטאת רכות ונועם המתאימה לתפילה. לדוגמא: "לראות, לחוש, לנשם לדעת, ליחל, להפשי", כמו כן פרט לשורה אחת כל השורות פותחו באות "ל", או מסתיימות באות זו או גם וגם.

מטאפורה: מטאפורה למוות ולחיים נמצא במשפט "על סוד עלה קמל, על נגה פרי בשל". חיי האדם משולים לעץ. שיאם הוא פרי בשל, וסופם עלה קמל שעתיד לנשור מהעץ. הקמילה כמו ההבשלה היא חלק בלתי נפרד מהחיים, והחכם הוא זה המברך על שניהם.

אנאפורה: החזרה על המילה 'לבל' מטרתה היא הבלטה והדגשה של מסר - ההרגל הוא הסכנה הגדולה ביותר. התפילה בשיר מבקשת לא להיות שבו בכבלי ההרגל, שבעיני הדובר בשיר היא שורש הרע.

אמצעים לשוניים:

גוף: התפילה בשיר נאמרת בגוף ראשון כשהדובר מבקש מאלוהיו ללמדו לחיות את הרגע, את יופי החיים יחד עם הקושי שלהם. זו אינה בקשה גדולה אלא בקשה לפרטים הקטנים, שהם החיים.

שמות פועל: בשיר שתי סדרות של שמות פועל המבטאים את תשוקת החיים. הסדרה הראשונה עוסקת בפן הגופני: 'לראות, לחוש ולנשום'. אלו פעולות יומיומיות וטבעיות לאדם. אך הדובר בשיר מייחל לא לראות כפשוטו אלא שתהיה לו ראייה רחבה ומעמיקה על החיים ועל הסובבים אותו וכן גם הפעולות

של לחוש ולנשום אינן מובנות מאליו. הרצון לחוש את העולם מעיד על נכונות לחוש את השמחה והעצב ולא להירתע, לחוות את הכול ללא סינון. וכך הנשימה שהיא פעולה שנראית כל כך טבעית, הופכת כאן למשהו נשגב ויקר.

הסדרה השנייה עוסקת בפן הנפשי: 'לדעת, ליחל, להכשיל'. הדובר בשיר מבקש את הפעולות הללו ואינו פוסח על פעולת הכישלון. לדעת, ליחל ולהיכשל הן פעולות המבטאות את החירות הפנימיים של האדם. הידע מעניק עוצמה ואפשרויות לבחירה. והכישלון הוא חלק בלתי נפרד מהקיום האנושי. ולפי השיר תכלית החיים, היא החיים עצמם.

מאפייני השיר: השיר תפילה הינו השלישי מקובץ של שלושה שירים בעלי אותו מבנה. בכל שיר שני בתים ובכל בית אותו מספר שורות.

המסר: במהלך חייו אנו נעים קדימה ומבקשים להשיג את מטרותינו. במסע זה, אל עבר השלמות, אנו זונחים את הימים המרכיבים אותו, אנו מדלגים מעל הרגעים. אם נעצור לרגע ונביט סביבנו, נחוש את המציאות המקיפה אותנו, ונחדש את ימינו לבל יהיו עלינו הרגל, ונלמד לשיר את שירתם של הרגעים הקטנים.

לאורך חייו האדם מבצע לא פעם חשבון נפש פנימי. לעיתים הוא נעזר בתפילת הקודש (כמו בתקופת חגי תשרי) אך לעיתים "שירת החול" מהווה אמצעי לבחינת חייו של האדם. בשיר קיימת תפילה לאל ובקשה שייתן לדובר את הכוח לאמץ לעצמו גישה חדשה לחייו.

נושאים לפעילות:

1. זיהוי מאפייני התפילה האישית בשיר "תפילה".
2. בחרו ארבעה אמצעים אומנותיים בשיר והסבירו כיצד הם תורמים למסר/לרעיון/לרגשות הדובר המובעים בשיר.
3. המסע של כל אדם, בכל שלב בחייו, ובעיקר בתקופת חגי תשרי, תקופה של חשבון נפש והתחלה של שנה חדשה.
 - א. תאור מסע חייו האישי של התלמיד.
 - ב. תאור מסע חייו של הדובר בשיר (מומלץ להשתמש בשלושת השירים של "שירי סוף הדרך").
4. הדובר בשיר מבקש: "לְמַדְנִי אֱלֹהִי, בְּרֹךְ וְהַתְּפַלֵּל..." ומוסיף משפט הודיה: "עַל הַחֲרוֹת הַזֹּאת...". מהי משמעות ההודיה בתפילה האישית?
 5. מהו הקשר בין כשלוך וחירות על-פי תפיסתו של הדובר בשיר?
 6. השיר מסתיים בבקשה " ... לְבַל יִהְיֶה יוֹמִי הַיּוֹם כְּתִמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם ; לְבַל יִהְיֶה יוֹמִי עָלֵי הַרְגֵל." הדובר בשיר רואה בהרגל את שורש הרע. מהי משמעות ההרגל והשפעתו על חיי האדם והאנושות?
 7. בחרו שתי בקשות של הדובר בשיר:
 - א. הסבירו את משמעותן.
 - ב. מדוע בחר הדובר לבקש דווקא א. הבקשות האלה?
 - ג. האם גם אתם מוצאים משמעות מיוחדת בבקשות אלה?

לו יהי / נעמי שמר

<http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&pfid=4608&wrkid=1895>

ניתוח השיר "לו יהי"

מידע כללי:

בשנת 1973 (בין כיפור לסוכות) כותבת נעמי שמר את מילות השיר "לו יהי" מתוך תחושה קשה של מועקה כי המלחמה, מלחמת יום הכיפורים, לא תהיה כקודמותיה. השיר מהווה תפילה לאומית המבטא את רחשי ליבה של אומה שלמה אך יש בו גם תפילה אישית מביעה לתקווה לשלום.

כותרת: בשם השיר נעשה שימוש במילה "לו" (תנאי בטל) המעיד על דבר מה שלא יכול לקרות אך על-ידי הוספת המילה "יהי", שמשמעותה – יהיה בעתיד, משאירה נעמי שמר את הסיכוי לשלום בעתיד.

אמצעים אומנותיים:

חריזה: בכל בית יש חריזה בין השורה השנייה לשורה החמישית (כבד – רועד, תופים – מפני, אדום – הלום, כוכב – נאהב).

חזרתיות: המשפט "כל שנבקש - לו יהי" חוזר פעמיים בכל בית (שורה שלישית ושורה שישית) והפזמון חוזר ארבע פעמים אחרי כל בית. לחזרתיות זו אופי של בקשה ותחינה המחדדת את הרצון לשלום.

מוטונמיות: "מפרש לבן" – השלום, "ענן שחור" – המלחמה. סמיכויות אלו הופכות לדבר ממשי ומוחשי השאיפה לשלום.

"אור נרות-החג רועד" רמז לחוסר יציבות בתקופת המלחמה אך אור הנרות מסמן את התקווה לטוב. **ניגודיות:** את התקווה לשלום מציגה נעמי שמר על ידי הניגודיות בין המלחמה (הענן השחור) לשלום (מפרש לבן). ניגודיות זו מעצימה את תחושת החרדה המקננת בלב הדובר לקראת הבאות: "עוד יש **מַפְרֵשׁ לְבֵן בְּאֶפֶק** - מול **עֲנַן שְׁחֹר** כְּבֵד..." המפרש הלבן והאופק מבטאים בדרך כלל ציפייה למשהו אופטימי, לאפשרות להתחלה חדשה ואולי לשלום. אך הביטוי "ענן שחור", שהוא תיאור ריאליסטי של הטבע, טומן בחובו מטאפורה של אסון כבד, המכביד על ליבו של הדובר.

ניגודיות נוספת ניתן למצא במילים: "וְאִם פְּתָאוֹם בְּתוֹךְ הָאֶפֶל - עַל רֵאשֵׁנו **אֹר נוֹכַב**..." האופל, חושך ועלטה, מופיעה בדרך כלל בהקשר שלילי ואילו "אור כוכב" מופיע בדרך כלל בהקשר חיובי.

אמצעים לשוניים:

היעדר סימני פיסוק בשיר ושימוש במילים קצרות מעניק לשיר תנועה וקצב מהיר, כך גם המילים המלעיליות.

בשיר קיימת פנייה לכוח על טבעי ששייב את הלוחמים הביתה "תן להם לשוב הלום", וייתן להם שלוה "אז תן שלוה ותן גם כוח לכל אלה שנאהב".

מאפייני השיר:

בשיר משולבים יסודות מהמסורת היהודית, כגון: "אור נרות", "קול שופר". יסודות אלו הם בעלי קונוטציה לרגעי השפל של העם או למאורעות מלחמה.

השופר בישראל הוא כלי רב תפקודי ורב משמעותי, הוא משמש לעברת מסרים כמו בעתות שלום, בעתות מלחמה, במעמדים מלכותיים, בעבודת הקודש, בימי חול ובימי חג ומועד. תרועת השופר מילאה תפקיד מלחמתי-מאגי בזמן כיבוש יריחו: "וְשָׁבַעָה כְּהֲנִים יִשְׂאוּ שְׁבָעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לְפָנֵי הָאֲרוֹן וּבָיִם הַשְּׁבִיעִי תִסְבּוּ אֶת-הָעִיר שְׁבַע פְּעָמִים וְהִכְהֲנִים יִתְקְעוּ בְּשׁוֹפְרוֹת" (יהושע ו', ג'), ומלחמת גדעון

במדוינים: "ותקעתי בשופר אנכי וכל-אשר אתי ותקעתם בשופרות גם-אתם סביבות כל-המחנה ואמרתם ליהנה ולגדעון" (שופטים ז', יח), "ויתקעו בשופרות ונפוץ הפדים אשר בגדם" (שופטים ז', יט), "ויתקעו שלשת הראשים בשופרות וישברו הפדים ויחזיקו בגד-שמאלם בלפדים ובגד-ימנם השופרות לתקוע ויקראו חרב ליהנה ולגדעון" (שופטים ז', כ').

נושאים לפעילות:

1. זיהוי מאפייני התפילה האישית בשיר "לו יהי".
2. בחרו ארבעה אמצעים אומנותיים בשיר והסבירו כיצד הם תורמים למסר/לרעיון/לרגשות המשוררת המובעים בשיר.
3. במרבית השיר התפילה היא של קבוצת אנשים ורק במקום אחד הוסיפה המשוררת במקום לתפילה אישית, במילים " גם תפלה אחת מפיי", מדוע?
4. את השיר ניתן "לשמוע" (בית שני) וניתן לצייר. מהי המשמעות הנוספת הניתנת לשיר?

נושאים וקישורים להרחבה:

1. המיתולוגיה היוונית – סיפורו של תזאוס מלכה האגדי של אתונה העתיקה: תזאוס ערך מסעות רבים בים. לפני כל מסע ביקש ממנו אביב כי יעלה מפרש לבן על תורן הספינה במידה והצליח במשימותיו, ומפרש שחור אם המסע הסתיים באסון. ניתן להתייחס לזיקה בין הטקסט המיתולוגי לבין הטקסט של נעמי שמר.

בתוך: <http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%AA%D7%A1%D7%90%D7%95%D7%A1>

2. השופר והתוף בחגים ובמלחמות. כלי נגינה מקראיים – בתוך: <http://www.mkm->

haifa.co.il/schools/davidy/proyectim/bible/culture/music.htm

תפילה / אריאנה הרן

<http://apps.beitberl.ac.il/almog/items/details/2010159>

ניתוח השיר "תפילה"

מידע כללי: אריאנה הרן (1932-2003) נולדה בבקרשט, רומניה ועלתה לארץ בשנת 1944 בגפה. לאחר שהות קצרה במוסד של עליית הנוער עברה להתגורר בקיבוץ באזור השפלה. בגיל צעיר החלה לפרסם שירים. שיריה הראשונים נדפסו בעיתוני התנועה כבר ב-1948. אריאנה היא משוררת עברית ומהמשוררות הראשונות של הדור השני בתנועה הקיבוצית. שיריה נודעים בפשטותם והאנושיות שבהם. **כותרת:** הכותרת עוזרת בניבוי תוכן הטקסט. כותרת השיר "תפילה" היא מידעית-עובדתית אך אינה נותנת מידע על היצירה מאחר ואיננו יודעים מהו נושא התפילה.

אמצעים אומנותיים:

חריזה: קיימת חריזה בסוף השורה הראשונה לשניה (לאן-כאן), ובין השורה השלישית לשורה החמישית (דבר-המחר).

חזרתיות: המילה "אנא" חוזרת על עצמה שלוש פעמים ברצף במטרה להדגיש את הבקשה. כמו כן, המילה "אתה" חוזרת על עצמה שלוש פעמים – בפתחת שלושת השורות הראשונות של השיר. ביהדות המספר שלוש הוא מספר טיפולוגי ושימושו בתנ"ך ובמשנה שכיח.

שלושת השורות הראשונות בנויות באופן זהה. בחלקו הראשון של כל שורה קיימת פניה לגוף שני (אתה), וחלקו השני פותח במילה בעלת הקשר שלילי (ולא, ואיך, ולא). אך למרות חוסר הידיעה אנו מתחננים אליך (אנא) ענה על בקשתנו. אנו עדיין מאמינים בך.

ניגודיות: "אתה הנמצא בכל, ואינך כאן" הישות הלא ידועה נמצאת בכל אבל למעשה נעדרת, שאילת שאלה נותרת ללא תשובה. יש ריק. לאדם אין במה להיאחז. ייתכן והדברים נאמרים בנימה של התרסה, כי יש האומרים שאתה כאן, אנחנו פונים אליך, אבל למעשה איננו יודעים היכן אתה. ולמרות אי הודאות, בכל זאת נאמרת הבקשה. כנראה מתוך מצוקה גדולה.

אמצעים לשוניים: השיר כתוב בגוף ראשון רבים (ענינו, שאלנו) וקיימת בו פניה לגוף שני (אתה), פנייה ליישות לא מוגדרת. ניתן להבין כי הכוונה לאלוהים כי נושאים אליו עיניים אך לא יודעים לאן. לא ידוע היכן הוא נמצא.

מאפייני השיר: השיר בנוי מבית אחד בעל חמש שורות בעלות אורך זהה, פרט לשורה האחרונה. לשיר מבנה של אמירה במשפט חיווי ולאחריה שלילה. למשל: "אתה שענינו אליך, ולא נדע לאן". אנחנו פונים אליך, אבל למעשה איננו יודעים לאן לפנות. הספקנות הזאת מתחזקת בטור השני והשלישי: "אתה הנמצא בכל, ואינך כאן... שאלנו אותך, ולא ענית דבר".

מסר: למרות שאנו פונים ליישות שאיננו יודעים היכן היא, אך היא נמצאת בכל מקום, אנו מפנים אליה שאלות אך היא לא עונה אך אנו יודעים כי יש בכוחה להפוך את יומנו טוב מהמחר. אנו מבקשים ממנה כי תתמקד בהווה (יומנו) ולא בעתיד (מחר). בנוסף השיר "תפילה" מציג גם את תפיסת המציאות שלו בנובעת מאמונתו החזקה באל.

נושאים לפעילות:

1. זיהוי מאפייני התפילה האישית בשיר "תפילה".
2. בחרו ארבעה אמצעים אומנותיים בשיר והסבירו כיצד הם תורמים למסר/לרעיון/לרגשות הדובר המובעים בשיר.
3. מדוע מבקשת הדוברת בתפילתה האישית (אך בשם רבים) כי ידאג להווה ולא לעתיד?
4. השוואה בין תפיסת האמונה המונותאיסטית למול האמונה הפוליתאיסטית.

משימות לסיכום היחידה:

1. ניתן לבקש מהתלמידים לכתוב את התפילה האישית שלהם.
2. משמעותה של התפילה האישית לאדם: ניתן לשוחח עם התלמידים על ההזדמנויות בהם נשאו תפילה אישית. מתוך איזה צורך היא נבעה? למי הפנו את התפילה? היכן וכיצד נשאו את התפילה? כיצד חשו לפני ואחרי שנשאו את התפילה? ניתן להפנות שאלות אלו גם לבני המשפחה של כל תלמיד.

ביבליוגרפיה:

- ישראל עי, עברון ד' (2008). ניגון של נשים – לומדות תפילה מחנה. דעות, 36 : 34-30.
- הדני, י' (2003). הגות תורנית – בין תפילת היחיד לתפילת הרבים. אתרוג: כתב עת לענייני חינוך, יהדות וחברה, 19 : 43-40.
- בובר, מ' (תשכ"ב). פני אדם – בחינות באנתרופולוגיה פילוסופית. ירושלים: מוסד ביאליק, עמ' 319.

הפעילות חוברה ע"י הדר טימור מרכז תכנון לימודים, מכללת בית ברל
© כל הזכויות שמורות למכללה האקדמית בית ברל